

Norden som global vinnarregion

Föredrag av Jörgen Bengtson på Nordisk folkrikisdag på Island 2006-07-30

Norden är en unik region i världen. Vi är fem stater och tre självstyrande områden, som har ett närmare samarbete än någon annan grupp av länder på jorden. Vi har detta nära och framgångsrika samarbete, trots olika val av ekonomisk-politisk och säkerhetspolitisk relation till omvärlden. På det ekonomisk-politiska området finns i Norden fyra modeller för relationen till EU, som med sitt ekonomiska och övriga regelverk sätter villkoren för mycket av våra relationer och vårt samarbete i Norden. På det säkerhetspolitiska området finns fem modeller beroende på det enskilda landets relation till Nato, EU och EU:s militära styrka.

I Norden ser vi ofta inte vilken unikt samarbete vi har och vilken vinnarregion vi är. Vi ser splittring och misslyckanden. Det blev inget skandinaviskt försvarsförbund 1949, ingen nordisk tullunion 1959, ingen ekonomisk-politisk gemenskap Nordek 1970, ingen fortsatt nordisk samling utanför EU när Danmark tog steget in i EG/EEC 1973 och så vidare.

Trots dessa misslyckanden, har dock samarbetet i Norden vuxit till världens mest framgångsrika mellanstatliga samarbete. Och så var fallet även efter det att ett nordiskt land, Danmark, 1973 tog steget in i EG, eftersom dåtidens EG/EU accepterade ett relativt långtgående nordiskt samarbete.

Problemen började 1994, när Norden stod inför sitt stora EU-val. Finland, Sverige och Åland röstade ja till EU, Norge röstade nej. Därmed blev fyra av Nordens åtta länder, inklusive tre av de fyra stora länderna, EU-medlemmar. Det var då lätt att dra slutsatsen att det nordiska samarbetets öde var beseglat, när åtta av tio nordbor blev en del av EU. Västnorden – Norge, Island, Färöarna och Grönland – väger lätt mot Centralnorden – Sverige, Danmark, Finland och Åland.

Vad vi såg redan före 1995 var ett officiellt nordiskt samarbete som började gå i stå, som en följd av EU-integrationen. Efter det svensk-finska EU-inträdet började en stegvis nedrustning av det officiella nordiska samarbetet. Ett av de senaste exemplen är Nordiska ministerrådets beslut 2005 att lägga ner merparten av sina nordiska kulturinstitutioner. Tunga opinionsbildare i Sverige kräver till och med en avveckling av Nordiska rådet. I anslutning till Nordiska rådets 57:e session i Reykjavík 2005 krävde Sveriges största morgontidning, Dagens Nyheter, i en ledare (27 oktober 2005) nedläggning av Nordiska rådet: "Det är dags att säga tack och adjö till Nordiska rådet".

Från början av 1990-talet har EU accelererat sitt statsbygge, med Maastrichtfördraget, Amsterdamfördraget, Nicefördraget, tio nya länder och sedan som kronan på verket förslaget till en EU-konstitution, som inte är så död som den borde vara efter nej i två folkomröstningar.

Vi ser disintegration i Norden och integration i EU.

Situationen är dock inte så hopplös som den kan verka, för under de senaste sex åren har flera händelser stoppat EU-integrationen och Norden-disintegrationen:

- Danmarks nej till euron 2000
- Sveriges nej till euron 2003
- Frankrikes och Nederländernas nej till EU-konstitutionen 2005 som därmed har fallit
- Stabila nej-till-EU-majoriteter i Norge och Island 2006
- Färöarna klar för inträde i Europeiska frihandelsorganisationen (Efta) 2006.

2006 har vi en situation som har likheter med 1973. I dag, liksom för 33 år sedan, står fyra av Nordens fem stater utanför den fulla EU-integrationen:

- Norge röstade nej till EU-medlemskap 1994
- Island har aldrig ansökt om EU-medlemskap

- Danmark har fyra undantag från EU-samarbetet varav ett är den gemensamma valutan euron
- Sverige har i en folkomröstning sagt nej till euron och EU:s ekonomisk-monetära union EMU.

1973 var *ett* nordiskt land, Danmark, en del av EG, övriga stod utanför.

2006 är *ett* nordiskt land, Finland, helt integrerat i EU, övriga står i varierande grad utanför.

I det här perspektivet finns det skäl att åter påminna om Nordens styrka och peka på möjligheterna med ett fördjupat samarbete i Norden istället för ett fördjupat unionsbygge i västra Europa.

Det är nödvändigt att peka på att det nationsbildande kitt, som Europiska unionen saknar, det finns i Norden. Vi har också visat att vi med stor framgång kan samarbete och bygga en bestående gemenskap. Norden bildar, till skillnad från Europeiska unionen, en på alla sätt naturlig enhet.

Den nordiska identiteten, som formar kittet vilket håller samman Norden, består av:

- 1. Geografi.** Insulärt läge i Europas periferi med stora avstånd och kärvt klimat.
- 2. Historia.** Gemensam historia, även som en stat, Kalmarunionen.
- 3. Fred.** Fred mellan länderna sedan 1814 trots en historia med århundraden av krig mellan staterna.
- 4. Kultur.** Delar kultur och religion, det senare numera till stor del i form av en sekulariserad luthersk arbetsetik.
- 5. Värderingar.** Nordbor tänker ungefär lika, har samma livsstil, samma förhållningssätt till viktiga mänskliga och samhälleliga frågor, känner naturlig samhörighet.
- 6. Rättstradition.** Lagar och rättstillämpning är i stort lika utformade.
- 7. Språk.** Minst 21 av 25 miljoner nordbor talar ett skandinaviskt språk – svenska, danska eller norska – och kan därmed förstå varandra.
- 8. Folk.** Norden utgör en folklig enhet, som är relativt etniskt homogen och under århundraden har varit öppen för invandring och impulser utifrån, vilka berikat länderna.
- 9. Natur.** Kärlek till naturen, miljömedvetenhet.
- 10. Ekonomi.** Hemmamarknad för många företag och produkter; cirka en fjärdedel av den nationella exporten går till nordiska länder. De nationella ekonomierna kompletterar varandra.
- 11. Demokrati.** Bred offentlig debatt, remissförfarande, offentlighetsprincip, högt valdeltagande (inte i val till EU-parlamentet), politiskt liv mellan valen, folkrörelser, folkbildning och deltagardemokrati.
- 12. Småstatskaraktär.** Identiteten är – sedan vi upphörde med att försöka underkuva varandra – knuten till rollen som liten nation och stat, utan kolonialt arv och stormaktsroll.
- 13. Öppenhet.** Politiskt och ekonomiskt öppen mot världen, som ger global medvetenhet och närvaro.
- 14. Samhällsmodell.** Skattefinansierad generell välfärd på hög nivå, bra utbildning åt alla, stark jämlikhets- och jämställdhetstradition, regional utjämning, starkt minoritetsskydd, aktiv arbetsmarknadspolitik, höga miljökrav och omfattande mellanstatligt samarbete i Norden.
- 15. Omvärldsbild.** Norden är i omvärldens ögon en enhet, dessutom ofta ett föredöme för andra.

Omvärlden ser Norden som en region, en helhet, en distinkt del av världen. Omvärlden identifierar Norden eller de enskilda länderna som framgångsrika. Om vi analyserar Nordens styrkor och möjligheter på olika områden ser vi att Norden är en vinnarregion, utan att det betyder att andra länder eller regioner är förlorare. Låt mig ge ett antal exempel på att Norden är ledande i världen genom att gå igenom 16 studier, som visar att Norden är en global vinnarregion, även om varken de enskilda studierna eller medierapporteringen omkring dem vanligen uttrycker sig på detta sätt.

- **Allmän konkurrenskraft:** Den första studien, ”Norden som global vinderregion På sporet af den nordiske konkurrencemodell”, kommer från Nordiska rådet, Nordiska ministerrådet och danska tankesmedjan Mandag Morgon, och är utgiven i oktober 2005. Den fokuserar just på Norden som vinnarregion. Studien har gjort djupintervjuer med 27 nordiska opinionsbildare inom näringsliv, akademiska världen och kulturliv. Studien identifierar fyra grundbetingelser, som är gemensamma för de nordiska länderna i den globala ekonomin. Grunderna är att vi i Norden:

- delar *samhällsform*
- förstår varandras *språk*
- har i förhållande till livsstil samma nivå för *självrealisering*
- använder varandra som *primär referensram*.

Studien identifierar också åtta värden, som är gemensamma för de nordiska länderna i den globala ekonomin. Dessa värden knyter samman vår samhällsform och bidrar till att det finns många grundläggande institutionella likheter mellan länderna, där balansen mellan det gemensamma och den enskilda individen är central. Dessa nordiska värden är:

- jämlikhet
- tillit
- korta beslutsvägar och platta makthierarkier (danska "lav magtdistance")
- inkluderande
- flexibilitet
- miljömedvetenhet (på danska "respekt for naturen")
- protestantisk arbetsetik
- estetik.

Studien sammanfattar: "Norden kan blive en vinderregion i den globale innovationsøkonomi" tack vare de värdeförankrade kompetenser vi har. "De kulturelt forankrede kompetencer leverer ofte de stærkeste konkurrencefordele, fordi de er unikke og vanskelige at efterligne."

• **Ekonomisk konkurrenskraft:** "Norden ledande i konkurrenskraft. Regionen bäst i världen visar ny rapport om tillväxt" förkunnar rubriken i Svenska Dagbladet (20 september 2005). Stiftelsen World Economic Forum (WEF) i Genève granskar återkommande tillväxtpotentialen i drygt 100 länder. WEF-rapporten används ofta som en "nationernas benchmarking" i den ekonomisk-politiska och näringspolitiska debatten. Studien mäter styrkefaktorer i ekonomin, dels hårda ekonomiska data som budgetunderskott, skattesatser och utrikeshandel, dels mjuka data som enkät bland företagsledare. Allt vägs samman till ett tillväxtindex. "The Global Competitiveness Report 2005–2006" granskar 117 länder. Norden placerar sig som region på första plats, med alla enskilda länder på tio-i-topp-listan: 1 Finland, 3 Sverige, 4 Danmark, 7 Island och 9 Norge. Studierna 2003–2005 säger samma sak: alla nordiska länder finns med på tio-i-topp-listan, men inget EU-land utanför Norden finns på tio-i-topp-listan. I en presskommuniké 2005 summerar WEF:s chefsekonom och ansvarig för WEF:s konkurrenskraftsmätning, Augusto Lopez-Claros: "De nordiska länderna förblir föredömen för resten av världen" (Dagens Industri 20 september 2005). Tidskriften Time summerar i en rubrik: "Den nordiska modellen överlägsen" ("The Nordic Model Rules"). Året före hade Svenska Dagbladet rubriken "Norden globalt föredöme" (14 oktober 2004).

• **Ekonomiskt välstånd:** Den industrialiserades världens ekonomiska samarbetsorganisation OECD publicerar en årlig lista över välståndet mätt i bruttonationalprodukt per invånare, BNP per invånare. Statistiken publiceras med och utan köpkraftsjusterad BNP. Med båda sätten att mäta ligger Norden som region högt på BNP-listan. Statistiken för köpkraftsjusterad BNP 2004 för de enskilda nordiska länderna placerar dem enligt följande: 2 Norge, 7 Island, Österrike och Australien, 10 Danmark, 13 Sverige och 15 Finland. Skillnaden är liten mellan platserna 6 till 15, så i praktiken finns hela Norden med på BNP-ligans tio-i-topplista.

• **Ekonomisk utveckling:** "Bra så in i Norden. [...] Många av länderna i övriga Europa har anledning att se på Norden med avundsjuka blickar", summerar Svenska Dagbladet ekonomin i de nordiska länderna (8 maj 2006). I analysen gör skribenten ett svep över de fyra stora länderna. Alla har rejält exportöverskott, plus i offentliga finanserna, hög tillväxt och sjunkande arbetslöshet. Om man ska prata om problem är det att länderna går så bra ekonomiskt att överhettning och arbetskraftsbrist är problem. Danmark är inne på tredje året i en högkonjunktur, hade 2005 en tillväxt på 3,1 procent och en arbetslöshet på 5,7 procent, den lägsta på 30 år. Norge är också inne på det tredje året i en högkonjunktur, hade 2005 en tillväxt på 3,7 procent och en arbetslöshet på 4,6 procent som i år är på väg mot 3,7 procent och en nivå där det börjar bli svårt att hitta personal till

lediga jobb. Finland är också inne i en högkonjunktur, hade 2005 en tillväxt på 2,1 procent och arbetslöshet på 8,4 procent, högst i Norden men sedan flera år på väg ned. Sverige är även det inne i en långvarig högkonjunktur, hade 2005 en tillväxt på 2,7 procent och en arbetslöshet på 5,9 procent.

• **Ekonomisk utveckling under 1900-talet:** ”Efter Japan, 1900-talets i särklass snabbaste växare, kommer Norden”, summerar Dagens Industri en artikel om 1900-talets tillväxtliga (26 november 1999). Källan är IWD-institutet, knutet till tyska industriförbundet. IWD jämför reell ökning av BNP per invånare 1900–1998. De nordiska länderna finns på tio-i-topplistan: 2 Norge, 3 Finland, 7 Danmark och 8 Sverige. Island finns inte med i studien. Norden som region hamnar före ”tigerekonomin” Irland (plats 6), ”det ekonomiska undret” Tyskland (13), ”världens ekonomiska motor” USA (14) och ”världens rikaste land” Schweiz (15).

• **Företagsklimat:** ”Det nordiska företagsklimatet i topp på ny lista”, säger rubriken till en artikel från Tidningarnas Telegrambyrå om en ny studie från Världsbanken, publicerad i Svenska Dagbladet (15 september 2005). Världsbanken har i studien ”Doing Business” för första gången jämfört företagsklimatet i 155 länder. Norden ligger i övre tiondelen av listan med följande placeringar: 5 Norge, 8 Danmark, 12 Island, 13 Finland och 14 Sverige. Studien tittar bland annat på infrastruktur, företags utvecklingsmöjligheter och offentliga sektorns funktion, alla områden där Norden ligger i topp, även om Nya Zeeland, Singapore, USA och Kanada intar de översta platserna.

• **Informationsteknik (it):** ”Norden kvar i it-toppen”, summerar Svenska Dagbladet rapporten ”The Global Information Technology Report” från World Economic Forum (WEF) (29 mars 2006). Studien rankar 115 länders förutsättningar att dra nytta av it. Norden placerar sig i topp, på platserna 3 Danmark, 4 Island, 5 Finland, 8 Sverige och 13 Norge, med USA och Singapore allra överst. WEF:s chefsekonom Augusto Lopez-Claro lyfter fram Norden som föregångsregion. ”De nordiska länderna har i flera år varit en it-dynamo som lyckats utnyttja det senaste på det tekniska området för att stärka effektiviteten i ekonomin och höja levnadsstandarden”. WEF:s studie bygger på en blandning av hårddata från bland annat Världsbanken och FN-organet Internationella teleunionen (ITU) och på mjukdata från en enkät till 8 000 storföretagsledare världen runt. Statistik och intervjusvar vägs samman till ett ”Network Readiness Index”, som ofta används som en ”nationernas it-benchmarking”. Enligt WEF är Nordens höga placering en kombination av flera samverkande faktorer. Hit hör starka offentliga finanser som gör att staten har råd att satsa på utbildning och it, företagsvänliga lagar och regler samt en god offentlig insyn i det politiska beslutsfattandet, som stärker framtidstron i näringslivet.

• **Sysselsättning:** ”Nordiska modellen lockande för övriga Europa”, säger rubriken till en artikel i Dagens Nyheter (29 oktober 2005) om förvärvsfrekvens i EU-länderna i åldersgruppen 44–64 år, som är ett bra mått på sysselsättningsfrekvensen för befolkningen i stort. Norden ligger i topp, även om Norge och Island inte finns med i denna EU-statistik: 1 Sverige, 2 Danmark och 5 Finland. Om man gör en motsvarande lista över sysselsättningsgraden i världen kommer de fem nordiska länderna alla på tio-i-topplistan.

• **Välfärd:** Bruttonationalprodukten (BNP), som är ett lands totala produktion av varor och tjänster, är ett trubbigt och ofta missvisande mått på välfärd eller välfärd i ett land. Ett välfärds mått med större precision än BNP är Human Development Index (HDI), framtaget av FN:s biståndsorgan UNDP. HDI ger en rankinglista, ofta kallad välfärdslistan. Norden ligger i topp på 2005 års lista: 1 Norge, 2 Island, 6 Sverige, 13 Finland och 14 Danmark. HDI består av statistik över bland annat förväntad livslängd, BNP per invånare och utbildningsnivå. Ett annat välfärdsindex som väger samman en rad olika faktorer är Weighted Index of Social Development (WISP). Professor Richard Estes, USA, har sedan 1970 beräknat WISP och rankat världens industriländer efter detta. Norden toppar också WISP-index: 1 Danmark och Sverige, 3 Norge, 4 Finland. Island finns inte med i sammanställningen. ”De nordiska länderna placerar sig högt på ovanligt många indikatorer”, summerar Richard Estes och Joachim Vogel, när de i en debattartikel i Dagens Nyheter 7 oktober 2003, presenterade den senaste mätningen. WISP bygger på 40 sociala indikatorer, med subindex

inom 10 områden. Indikatorerna är utbildning, hälsa, jämställdhet, militärutgifter, samhällsekonomi inklusive sysselsättning och inkomstspridning, demografi, miljö, socialt kaos inklusive faktorer som politiska rättigheter, korrupktion, krigsoffer och flyktingar, kulturell mångfald och välfärd. Det går alltid att ifrågasätta vilka faktorer som ingår i ett välfärdsindex och hur de är viktade, men bilden är tydlig. Norden är både bokstavigt och bildligt på toppen av världen.

- **Kultur:** Under rubriken "Norden producerar mest kultur" refererar Svenska Dagbladet (24 januari 2006) en artikel från danska Politiken, som i sin tur har hämtat fakta från FN-organet Unesco om kulturproduktion i världens länder räknat per invånare. Sammanställningen omfattar kulturproduktion som film, böcker och översättningar. Svenska Dagbladet summerar Politikens kartläggning: "Jämfört med resten av världens små och medelstora länder hamnar alltså de nordiska länderna högst på listan över hur mycket kultur som produceras i länderna". Nordisk kulturpolitik har två utmärkande drag. Kulturstödet i Norden går i stor utsträckning till individer och är också en del av den övergripande välfärdspolitiken. Dessa fakta finns med i en forskningsrapport "Nordic Cultural Policy in Transition" från 2003 (Svenska Dagbladet 10 mars 2003).

- **Jämställdhet:** Under rubriken "Sverige i topp på jämlikhetslistan Norden ett föredöme enligt internationell studie", summerar Svenska Dagbladet (17 maj 2005) en bred, jämförande studie av 58 länder gjord av World Economic Forum (WEF). WEF har granskat fem huvudområden för jämställdhet och rankat länderna efter detta: 1 Deltagande i förvärvslivet och lika lön för lika arbete, 2 Ekonomiska möjligheter för kvinnor på arbetsmarknaden, 3 Politiskt inflytande mätt i kvinnorepresentation i beslutande organ, 4 Tillgång till utbildning, 5 Hälsa och välmående med möjlighet att kombinera arbetsliv och barnafödande. Allt detta vägs ihop i ett "könsklyfteindex". Minst könsklyfta har Norden som region, med de enskilda länderna på: 1 Sverige, 2 Norge, 3 Island, 4 Danmark, 5 Finland. Mer storslam för Norden kan det inte bli.

- **Mödrars situation:** Norden toppar listan över "bästa-mamma-land". Rädda barnens rapport "State of the World's Mothers 2006", publicerad av amerikanska Save the Children 9 maj 2006, placerar de nordiska länderna i en division för sig på platserna: 1 Sverige, 2 Danmark och Finland, 4 Norge, Tyskland och Österrike. Island finns inte med. Rankingen sker efter hur bra situationen är för mammor och barn, mätt med sex respektive fyra indikatorer. Rädda barnen jämför för mödrar mödradödlighet, bruk av moderna preventivmedel, professionell hjälp vid förlossningar, mödrars undernärdhet, kvinnlig läs- och skrivkunnighet och kvinnligt deltagande i landets styre samt för barn spädbarnsdödlighet, näringsintag, grundskoleutbildning och tillgång till rent vatten. Totalt ingår 173 länder i den årligt återkommande studien, mödra- och barnstatistik finns för 125 länder.

- **Spädbarnsdödlighet:** Norden ligger högt i låg spädbarnsdödlighet, en av många klassiska mått på välfärd som komplement till BNP. Enligt Världshälsoorganisationen WHO:s senaste The World Health Report, publicerad 2005, placerar sig de nordiska länderna i topp efter listettan Japan: 2 Finland, Island, Norge, Tjeckien, 6 Sverige plus ytterligare nio länder, 16 Danmark plus ytterligare elva länder.

- **Hederlighet:** Ett sätt att mäta hederlighet i ett land är att mäta korrupsionsfriheten. I Transparency Internationals korrupsionsindex från 2005 (www.transparency.org) hör det fem nordiska länderna till de minst korruperade i världen: 1 Finland, 3 Danmark, 4 Island, 6 Sverige, 8 Norge. På den globala tio-i-topplistan finns förutom Norden, i fallande ordning, Nya Zeeland (plats 2), Singapore (5), Schweiz (7), Australien (9) och Nederländerna (10). Mätningen bygger på enkäter bland affärsmän, banker, internationella organisationer och forskningsinstitut och är återkommande.

- **Ekonomisk effektivitet och socialt skydd:** Under rubriken "Nordiska modellen bäst för EU", refererar artikelförfattaren den belgiske ekonomiprofessorn André Sapir (debattartikel i Svenska Dagbladet 1 december 2005). Han har publicerat en rapport om EU, där han delar in länderna i fyra system. Sapir ger "den avundsvärda" nordiska modellen beröm, eftersom den bäst lyckas balansera effektivitet och socialt skydd. I en intervju i Svenska Dagbladet (28 november 2005) grupperar han

EU-länderna i fyra modeller. Nordenmodellen, som också omfattar Nederländerna och Österrike, balanserar effektivitet och hög social trygghetsnivå. Anglosaxiska modellen är effektiv, men har låg social trygghetsnivå. Tysk-franska modellen är ineffektiv och har socialt skydd som inte längre kan finansieras. Medelhavsmodellen är ineffektiv och har låg social trygghetsnivå.

• **Kreativitet:** Professor Richard Florida, USA, ser Norden som världens mest kreativa region. Han har skapat ett globalt kreativitetsindex, baserat på tre T:n: Talang, Teknologi och Tolerans. I sin studie "The Flight of the Creative Class" hamnar de nordiska länderna på tio-i-topp-listan: 1 Sverige, 3 Finland, 6 Danmark, 7 Island och 9 Norge. Talang mäter han i faktorer som andel av befolkningen med eftergymnasial utbildning och antalet forskare per invånare. Teknologi mäter han i forskning och utvecklings (FOU:s) andel av BNP och antalet patent per 1 000 invånare. Tolerans handlar om graden av öppenhet och tolerans avseende religion, skilsmässa, aborter, invandrare, homosexuella med mera samt synen på demokrati, yttrandefrihet, nationalism, auktoriteter, familj, kvinnans rättigheter med mera.

Det går att på område efter område – där det finns hård- och mjukdata för enskilda länder – att summera och analysera Nordens styrka och position i världen.

Vi tar bäst vara på det nordiska samarbetet och våra respektive nationella intressen utanför EU och – så länge det inte är möjligt – utanför EMU och "kärn-EU". Ett fördjupat nordiskt samarbete har bättre förutsättningar att bli långsiktigt framgångsrikt än ett fördjupat EU-samarbete. Finns det stöd för en sådan hållning i länderna? Makteliten i de nordiska EU-länderna verkar ointresserade av att fördjupa samarbetet, åtminstone i former som hotar EU:s intressen. Folket har en annan uppfattning.

Studien "Norden som global vinderregion", som är beställd av de nordiska regeringarnas och riksdagarnas officiella samarbetsorgan, manar Nordens regeringar till gemensamt nordiskt ledarskap på åtta områden, för att säkra Norden som global vinnarregion:

1. Norden ska profilera sig som stark värderegion, som satsar på kärnvärden och kompetens.
2. Norden ska agera gemensam på världsmarknaden.
3. Norden ska satsa på forskning för att förstå sina egna styrkor.
4. Norden ska göras till ett starkt varumärke kopplat till gastronomi, turism, hållbar energiutveckling, funktionalitet och design med värdena miljömedvetenhet och estetik i fokus.
5. Nordens förmåga till omställning ska användas.
6. Nordisk välfärdsproduktion ska säljas.
7. Norden ska ha världens bästa utbildningssystem.
8. Nordens länder ska lära av varandra.

Studien "Norden som global vinderregion" har många intressanta tankar. Problemet är de nordiska regeringarna, som inte hittills visat någon handlingskraft för att agera samnordiskt för att stärka Norden. Det folkliga stödet för ökat nordiskt samarbete är däremot tydligt, men dåligt kartlagt. Här syndar de nordiska institutionerna stort. De genomför inte de opinionsmätningar om nordiskt samarbete och Norden–EU vi som medborgare har rätt att kräva.

Det kan möjligen bero på att de inte vill ha det svar folket sannolikt skulle ge, att vi tar bäst vara på våra respektive nationella intressen, det nordiska samarbetet och Nordens potential utanför Europeiska unionen och – så länge det inte är möjligt – utanför EMU och "kärn-EU". Ett fördjupat nordiskt samarbete har bättre förutsättningar att bli långsiktigt framgångsrikt än ett fördjupat europeiskt samarbete, även om mycket i studien "Norden som global vinderregion" går att göra oberoende av de enskilda nordiska ländernas relation till EU.

Det finns ett fåtal opinionsmätningar, som visar styrkan i Norden relativt EU. Inför EU-parlamentsvalet i juni 2004 lät danska Folkebevægelsen mod EU, den svenska tvärpolitiska listan

EU-motståndarna och den norska dagstidningen Nationen genomföra opinionsmätningar i Danmark, Sverige och Norge om synen på fördjupat Norden- och EU-samarbete.

Frågan som ställdes i Sverige var:

”Om du fick möjlighet att välja mellan ett fortsatt svenskt medlemskap i EU eller ett närmare nordiskt samarbete utanför EU, vad skulle du då välja?”

Fortsatt EU-medlemskap	45
Närmare nordiskt samarbete utanför EU	49
Osäker, vet ej	5
Ej svar	1
Summa	100

Om svarsalternativen ”osäker, vet ej” och ”ej svar” räknas bort, **blir svenskarnas svar 52 procent för närmare nordiskt samarbete utanför EU 48 procent för fortsatt EU-medlemskap.**

Frågan som ställdes i Norge var:

”Norge har idag ett tätt ekonomiskt samarbete med resten av Europa. Om det var aktuellt att välja mellan ett närmare nordiskt samarbete och ett norskt medlemskap i EU, vad hade du då valt?”

Norskt medlemskap i EU	40
Närmare nordiskt samarbete	46
Vet ej	14
Summa	100

Om svarsalternativet ”vet ej” räknas bort, blir **normännens svar 54 procent för närmare nordiskt samarbete 46 procent för EU-medlemskap.**

En av frågorna som ställdes i Danmark var:

”Under förutsättning att det både i Sverige och Norge finns en majoritet som föredrar ett närmare nordiskt samarbete framför ett medlemskap i EU, vilket val hade du då gjort om du imorgon skulle välja mellan ett närmare nordiskt samarbete – i form av ett nordiskt förbund – eller medlemskap i EU?”

Nordiskt förbund	44
Medlemskap i EU	47
Vet ej	9
Summa	100

De danskar som svarade att de föredrog fortsatt EU-medlemskap, fick även frågan: ”Vad hade du valt om det mellan ett eventuellt nordiskt förbund och EU etableras handels- och samarbetsavtal som innebär att nordiska medborgare kan resa, bo, studera, arbeta och handla över gränserna?” Av dem som föredrog EU, väljer nu 15 procent Norden och 9 procent ”vet ej”. Resultatet blir följande:

Nordiskt förbund med handels- och samarbetsavtal	51
Medlemskap i EU	36
Vet ej	13
Summa	100

Om svarsalternativet ”vet ej” räknas bort, blir **danskarnas svar 59 procent för nordiskt förbund med handels- och samarbetsavtal 41 procent för EU-medlemskap.**

En liknande opinionsmätning gjordes av institutet Temo 1993. Man kan dra minst tre slutsatser av mätningarna 2004 och 1993. Svaren speglar dels en allmän skepsis mot EU och EU-medlemskap,

dels ett brett stöd för nordiskt samarbete, dels ett tydligt stöd för ett samlad Norden utanför EU. Därför är arbetet för ett breddat och fördjupat nordiskt samarbete så viktigt. Det finns en grupp nordbor som kan göra det på ett trovärdigt sätt: Nordister som är EU-motståndare eller EU-kritiker.

Om vi dels fortsätter att stå utanför Unionens inre kärna med EMU och fördjupat samarbete på andra områden, och dels fördjupar det nordiska samarbetet, så kan vi göra Norden till en stark kraft i det europeiska och internationella samhället. Om vi i Norden står utanför EU:s inre kärna kan vi återigen börja bredda och fördjupa det nordiska samarbetet och med tydligt fokus lokalisera, utveckla och befästa Norden som global vinnarregion.

För låt oss inte glömma att det nordiska samarbetet är en fantastisk framgångssaga, med en bredd, ett djup, en uthållighet och en folklig förankring som andra bara kan drömma om.

Det nordiska samarbetet är i sin officiella form Nordiska rådet, grundat 1952, Nordiska ministerrådet och mängder av specialorgan.

Det nordiska samarbetet är också så mycket mer än de officiella organen. Det omfattar också Föreningen Norden, vänortsverksamhet, föreningsutbyte, näringslivskontakter, kommunkontakter, myndighetskontakter, släktband, studier, semesterresor och annat som för de nordiska folken och länderna närmare varandra.

Den nordiska samarbetsmodellen bygger – både på officiell och icke-officiell nivå – på ett samarbete som är mellanstatligt, frivilligt, decentraliserat, obyråkratiskt, individinriktat och framvuxit underifrån. EU:s samarbetsmodell är överstatligt, tvingande, toppstyrd, byråkratisk, ekonomiskt inriktad och framvuxen ovanifrån. Kontrasten är slående, skillnaderna stora.

Det nordiska samarbetet är därtill befriat från EU:s feodala och koloniala arv, som ger EU problem i relationen till omvärlden.

Mot bakgrund av de stora bakslagen i det nordiska samarbetet – inget skandinaviskt försvarsförbund 1949, ingen nordisk tullunion 1959, inget Nordek 1970, ingen samling utanför EG/EU 1973 och inget samlat nej till EU och ja till Norden 1994 – och mot bakgrund av att det nordiska samarbetet nått många av sina framgångar under yttre press, är det många som avfärdar Norden-samarbetet som föga framgångsrikt. De har fel. Den nordiska samarbetsmodellen har, trots sina brister, fungerat bra och gett bestående resultat fram till mitten av 1990-talet.

Det nordiska samarbetet har gett nordbor passfrihet, lika sociala rättigheter, gemensam arbetsmarknad, gemensam studiemarknad, examensgiltighet, kommunal rösträtt, omfattande harmonisering av lagar, ekonomisk integration, nordisk aktiebörs, gemensamt agerande internationellt, gemensamma standarder, flera tiotal gemensamma nordiska institutioner – från folkhögskolor och forskningscentra till investeringsbank och informationskontor – och ett praktiskt samarbete inom de flesta samhällsområden, från isbrytning och elutbyte till statistikproduktion och biståndsarbete.

Det nordiska samarbetet är vardagsnära och framgångsrikt. Det har rivit gränser i Norden utan att resa nya murar mot omvärlden. Samarbetet hade, innan tre av de fyra stora nordiska länderna hade gjort sitt EU-val, det vill säga till och med 1994, nått lika långt eller längre än EG/EU-samarbetet. En av Sveriges ledande nationalekonomer, Nils Lundgren, drog 1991 slutsatsen ”att Norden fortfarande i en allmän mening framstår som en mera integrerad marknad än EG” (boken ”Utsikt mot Europa”). I dag sitter Lundgren i EU-parlamentet för den EU-kritiska junilistan. Jag tror inte han säger emot mig, om jag påstår att Norden 2006 i en allmän mening är en mer integrerad marknad än EU, trots att Nordens länder har olika relationer till EU.

Vi måste våga vara visionärer och se en framtid där Nordens länder och folk tar av sig EU:s tvångströja. Jag tror på ett fördjupat nordiskt samarbete istället för ett fördjupat europeiskt samarbete. Min vision för Norden och EU är:

- **Ett nära samarbete med EU**, där Norden samarbetar med EU som självständiga stater eller som statsförbund – inte union – inom ramen för frihandels- och samarbetsavtal med EU, gärna av schweizisk modell, EES-avtal eller annat mer jämlikt avtal med EU än EES;
- **Ett breddat och fördjupat samarbete i Norden** inom ramen för ett statsförbund, ett Nordek eller en annan ekonomisk-politisk gemenskap med en gemensam inre marknad, där vissa delar kan vara nationellt undantagna, och noga definierade samarbetsområden;
- **Öppna gränser** mot de stora handelskonstellationerna utanför Europa, (1) handelsblocket Nafta med USA, Kanada, Mexiko och tillkommande länder i Mellan- och Sydamerika, (2) industriländerna i Östasien med Japan som nav, (3) Kina, (4) Indien och (5) frihandel med resten av världen. För all utrikeshandel gäller att ett land ska kunna reglera handeln socialt och miljömässigt.

Ett breddat och fördjupat samarbete i Norden är omöjligt i EU, eftersom EU bygger på konformitet. Unionen accepterar inte att en grupp EU-länder agerar på egen hand i EU-systemet och mot tredje part, utom möjligen om de går före i EU-integrationen för att dra med sig andra länder. Det är alltså helt orealistiskt att räkna med en nordisk samling i EU.

Det är kanske inte heller realistiskt att räkna med en nordisk samling utanför EU inom ramen för ett fördjupat Norden-samarbete, men mycket kan hända som förändrar spelplanen och därmed förutsättningarna.

- Vi vet att Efta får en ny medlem inom kort, Färöarna, den första nya medlemmen i Efta sedan Finland blev medlem. Är Grönland nästa land på tur? Kan Efta åter bli en handelsorganisation att räkna med?
- Vi vet att unionsmotståndet är starkt i Storbritannien och att unionsutträdarna har vind i seglen. Kanske kan den seriösa diskussionen i Storbritannien om att lämna EU och forma andra handelspolitiska allianser en dag bli verklighet?
- Vi vet att EU har problem, att konstitution har fallit, att spänningen är stor mellan flera av det utvidgade EU:s 25 länder, att EMU visar svaghetstecken och kanske inte överlever sin myndighetsålder, att EU bromsar nya länder som vill in i EU. Kan allt detta leda till förändringar inom EU, som bryter upp nuvarande struktur och öppnar för andra relationer?

Norden är redan i dag en vinnarregion i världen, som dessutom bidrar till att göra andra länder till vinnare och därmed etablera en typisk vinna-vinna-situation (win-win). Om vi förmår Nordens regeringar att ta till sig vad studien ”Norden som global vinderregion” säger, bör vi kunna bli en vinnarregion även i framtiden. Om vi dessutom långsiktigt samlar Norden utanför EU:s inre kärna och helst utanför EU som helhet, kan vi fortsätta utveckla Norden som ett globalt alternativ och göra Norden till en vinnarregion på områden som studien inte har med, men som är absolut nödvändiga för vår globala överlevnad.

Jörgen Bengtson

Jörgen Bengtson, Hudiksvall och Stockholm, är redaktör och samhällsdebattör. Han är ledamot av svenska Fritt Nordens styrelse. Han har varit chefredaktör för Hudiksvalls Tidning och landstingsledamot (c), är initiativtagare till Föreningen Nordens ungdomsförbund i Sverige, svenska föreningen Alternativ till EU och den tvärvolitiska listan EU-motståndarna, som ställde upp i EU-parlamentsvalet 2004